

”Otetaan kaikki mukaan!”

Suunnitelma kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn sekä niihin puuttumiseen Turun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Turun kaupunki

Sisällys

1 Johdanto	3
1.1. Suunnitelman tarkoitus	3
1.2. Suunnitelman laatiminen.....	4
1.3. Henkilöstön tehtävät	6
2 Käsitteiden määrittely	7
2.1. Kiusaaminen	7
2.2. Häirintä, loukkaava toiminta ja ulkopuolelle jättäminen.....	9
3 Ennaltaehkäisevä työ.....	11
3.1. Henkilöstön toiminnan merkitys	11
3.2. Ryhmytyminen ja me-henki.....	13
3.3. Lasten sosiaaliset taidot.....	15
4 Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen	20
4.1. Turun varhaiskasvatuksen malli.....	21
5 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	24
5.1. Huoltajan huoneentaulu	25
5.2. Malli huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä	26
6 Lähteet	27
Liitteet	30

Raportin nimi

Raportin tuottaja: Varhaiskasvatus

Taitto: Turun kaupunki

Julkaistu: Kesäkuu 2024

1 Johdanto

1.1. Suunnitelman tarkoitus

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on luoda toimintakulttuuri, jossa ketään ei kiusata ja kaikki otetaan mukaan. Oikeanlaisen toimintakulttuurin muodostuminen on koko kasvatusyhteisön yhteinen asia. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kiusaamisen ehkäisy on osa jokapäiväistä pedagogista toimintaa, jossa yhdessä tekemisellä ja kaikkien tarpeet huomioimalla luodaan lapsille turvallinen, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävä ilmapiiri, jossa kiusaamista ei sallita.

Turun varhaiskasvatuksessa lapsia kasvatetaan vastuullisiksi toimijoiksi, jotka ottavat huomioon niin oikeudet kuin vastuut ja velvollisuudet sekä luontoa että toisia ihmisiä kohtaan. Lasten kanssa opetellaan toisia huomioivaa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Kasvatushenkilöstö toimii tietoisena mallina lapsille arvojen, asenteiden ja tapojen välittäjänä.¹

Tässä suunnitelmassa kuvataan periaatteet ja toimintatavat, joilla Turun varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ennaltaehkäistään kiusaamista ja puututaan tilanteisiin, joissa kiusaamista tai siihen rinnastettavia ilmiöitä havaitaan. Lisäksi suunnitelma tarjoaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstölle käytännön työkaluja kiusaamista ennaltaehkäisevään työhön. Varhaiskasvatuksella viitataan tässä suunnitelmassa varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen sisältäen esiopetuksen. Esiopetuksesta kirjoitetaan erikseen niiltä osin kuin lainsäädäntö tai muut linjaukset sitä erikseen edellyttävät.

Kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumisen käytäntöjä ohjaavat varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevat lait, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kansalliset opetussuunnitelmat sekä Turun kaupungin linjaukset.² Suunnitelmaa noudatetaan Turun kaupungin kunnallisissa varhaiskasvatusta ja esiopetusta järjestävissä toimipaikoissa. Perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa suunnitelmaa noudatetaan soveltuvasti toiminnan rakenteet ja ominaispiirteet huomioiden. Yksityiset palveluntuottajat laativat oman suunnitelmansa tai he voivat ottaa käyttöön kaupungin suunnitelman. Jokainen varhaiskasvatusryhmä kuvaa tämän suunnitelman periaatteiden mukaiset, tarkennetut toimintatavat ryhmän pedagogiseen toimintasuunnitelmaan toimintakausittaisen suunnittelun yhteydessä.

Turun varhaiskasvatuksessa panostetaan siihen, että kaikki lapset pääsevät mukaan leikkiin ja otetaan mukaan yhteiseen toimintaan. Lapsille ja lapsista puhutaan lämpimästi ja

¹ Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2024

² Varhaiskasvatuslaki 540/2018, Perusopetuslaki 628/1998, Oppilas- ja oppilashuoltolaki 1287/2013

hyväksyvästi. Henkilöstö viestittää jokaisen lapsen tärkeyttä ryhmän jäsenenä, jotta kukaan lapsi ei koe itseään ulkopuoliseksi. Jokaisen lapsen oikeus kasvaa ja oppia vahvuksiensa ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa on varhaiskasvatuksen inklusiivisen toimintakulttuurin perusta.³

1.2. Suunnitelman laatiminen

Suunnitelma kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen on laadittu työryhmätyönä toimintakauden 2023–2024 aikana. Tausta-aineistoa on kerätty lapsilta, varhaiskasvatuksen henkilöstöltä sekä varhaiskasvatuksen asiantuntijoilta erilaisten kyselyiden, koulutusten ja keskustelutilaisuuksien yhteydessä. Työryhmässä ovat toimineet Essi Ahokoski, Liisa Arfman, Heidi Haulisto, Saana Johansson, Reetta Karppi, Lotta Luukkonen, Elina Sandelin, Riikka Siikavirta sekä Tuulia Viberg.

Suunnitelmassa mainitut lomakkeet löytyvät Dotkusta ja Extranetistä. Materiaali- ja työkaluvinkit on koottu ajatuskupliin. Dotkusta löytyvät materiaalit on merkitty suunnitelmaan tähdellä *.

Esiopetusikäisiltä lapsilta kysyttiin keinoja siihen, mitä voisi tehdä, jos ryhmässä on yksinäinen lapsi. Lapsilta nousi esiin varsin hyviä toimintatapoja ja lasten ajatuksia on koottu

³ Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2024

seuraavaan kuvaan. Lasten vastauksissa nousi esiin tämän suunnitelman otsikoksikin noussut ajatus: Otetaan kaikki mukaan! Huolehditaan tästä yhdessä jokaisena päivänä.

1.3. Henkilöstön tehtävät

Varhaiskasvatuksessa keskeinen rooli kiusaamisen ehkäisyssä on henkilöstöllä. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata tai syrjitä, tai aiheuteta vaaraa muille. Lasten vertaissuhteita tuetaan, lapsia opetetaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä kiusaamisen ehkäisemiseksi jo ennen kuin kiusaamista, häirintää tai väkivaltaa ilmenee. Kiusaamistilanteet selvitetään, ryhdytään toimenpiteisiin ja asiaa seurataan yhteistyössä lasten huoltajien kanssa.⁴

Rakenna toimiva ryhmä ja ylläpidä sitä

Varmista kaikkien lasten mukaanpääsy ja hyvinvointi

Opeta tunne- ja vuorovaikutustaitoja

Puutu kaikkeen kiusaamiseen, häirintään ja syrjintään

Ohjaa osapuolet tarvittaessa tuen piiriin

Tee yhteistyötä huoltajien kanssa

Seuraa ja dokumentoi tilanteita

Muista, että lapset opettelevat sosiaalisia taitoja ja tarvitsevat siinä tukena aikuisia sekä kotona että päiväkodissa.

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

2 Käsitteiden määrittely

2.1. Kiusaaminen

Kiusaamisella tarkoitetaan ryhmässä tapahtuvaa loukkaavaa ja vahingoittavaa vuorovai-
kutusprosessia, joka ajan myötä johtaa jonkun tai joidenkin sulkemiseen ryhmän ulkopuo-
lille.⁵ Kiusaaminen on ryhmäilmiö, johon liittyy vallan epätasapaino, tarkoituksellisuus ja
toistuvuus.⁶ Ilmiönä kiusaaminen koskettaa jopa joka kolmatta lasta varhaiskasvatuksessa
ja perusopetuksessa.⁷

Myös pienten lasten keskuudessa ilmenee kiusaamista. Tutkimusten mukaan pienten las-
ten kiusaaminen ilmenee usein suurempana ja fyysisenä verrattuna isompien lasten kiu-
saamiseen. Isommat lapset saattavat käyttää enemmän epäsuoria ja sosiaalisia kiusaa-
mistapoja. Tutkimuksissa on havaittu myös sukupuoleen liittyviä painotuseroja. Pojat näyt-
tävät olevan alttiimpia sekä kiusaamiselle että kiusatuksi tulemiselle. Lisäksi poikien kiu-
saaminen painottuu useammin fyysiseen kiusaamiseen, kun taas tytöt käyttävät enemmän
sosiaalisia keinoja, kuten eristämistä.⁸

Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja puuttuminen vaatii kokonaisvaltaista lähestymistapaa, ei
vain yksittäisten tilanteiden selvittämistä. Lapsiryhmän ulkopuoliset tekijät, aikuisten asen-
teet ja yhteiskunnan eriarvoisuus voivat vaikuttaa lasten keskuudessa esiintyvään kiusaa-
miseen. Myös lasten ikä- ja kehitystaso, yksilölliset ominaisuudet, kuten luonteenpiirteet,
vaikuttavat lasten käytökseen ja toimintaan sekä lapsiryhmän dynamiikkaan. Henkilöstön
vastuulla on varmistaa, ettei lapsi joudu kiusatuksi, häirityksi tai syrjityksi esimerkiksi tuen
tarpeen, vamman, temperamenttipiirteiden, kulttuuritaustan, perheen sosioekonomisen
aseman tai muun syrjinnälle altistavan tekijän vuoksi.

Turun varhaiskasvatuksessa huomiota kiinnitetään erityisesti lasten yksinäisyyden ja syr-
jäytymisen vähentämiseen. Yksinäisyyden kokemus on Suomessa yleistä ja ainakin ajoit-
tain itsensä yksinäiseksi kokee noin joka viides lapsi, nuori ja aikuinen.⁹ Tutkimuksissa yk-
sinäisyyden on havaittu olevan yhteydessä heikompaan mielenterveyteen, fyysisiin

⁵ Repo & Laaksonen 2017

⁶ Ks. esim. Olweus 1993, Rigby 2004

⁷ Kumpulainen 2015

⁸ Ks. esim. Kumpulainen 2015, Repo 2015

⁹ Tiilikainen 2019

sairauksiin ja huono-osaisuuteen. Pitkäaikainen yksinäisyys voi johtaa kielteisiin asenteisiin muita ihmisiä kohtaan ja voimistaa sosiaalista eristäytymistä.¹⁰

Lasten syrjään vetäytymistä seurataan Turussa Kehittävä Palaute -aineiston avulla. Esiopetuksessa lapset arvioivat kaveritaitojaan ja ryhmän kaverisuhteita Lapsen itsearviointimateriaalin avulla kaksi kertaa lukuvuoden aikana. Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa lapset, joilla on vaarana jäädä yksinäisiksi ja aktiivisesti tukea heidän kiinnittymistään ryhmään.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisemisen perustana on inklusiivinen toimintakulttuuri, jossa jokaisen sosiaalista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta tuetaan. Häirintä, loukkaava toiminta ja ulkopuolelle jättäminen ovat toimintaa, jotka yksittäistapauksina eivät vielä täytä kiusaamisen määritelmää, mutta toistuessaan saattavat johtaa kiusaamiseen.¹¹

Kaikki lasten väliset riidat ja erimielisyydet eivät ole kiusaamista. Pienten lasten kohdalla ilmenevä häirintä, loukkaava toiminta tai ulkopuolelle jättäminen voi myös liittyä tarkoituksellisen kiusaamisen sijaan lasten ikätasoiseen kehitykseen, jossa itsesäätelyä ja sosiaalisia taitoja vielä harjoitellaan. Vaikka toiminta ei täyttäisi kiusaamisen määritelmää, henkilöstön vastuulla on puuttua näihin ilmiöihin ryhmässä rakentavasti, sensitiivisesti ja heti niiden ilmetessä.

Kiusaamisen muodot voidaan jakaa fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Kaikki kiusaamisen muodot ovat vakavia. Myös lapsen kokemus kiusatuksi tulemisesta tai häirintä ja loukkaava käytös, joka ei täytä kiusaamisen kaikkia tunnusmerkkejä, vaativat aina henkilöstön huomion.

¹⁰ Ks. esim. Junttila 2016, Cacioppo, Stephanie & Grippo, Angela & London, Sarah & Goossens, Luc & Cacioppo, John. 2015, Müller & Lehtonen 2016

¹¹ Kts esim. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 ja Repo 2015

Kiusaamisen muodot, mukailten Repo 2015 ¹².

 Fyysinen kiusaaminen Lyöminen Töniminen Potkiminen Kamppaaminen Esteenä oleminen Vaatteiden repiminen Nipistely Kivien ja hiekan heittäminen Leikkien sotkeminen	 Sanallinen kiusaaminen Haukkuminen Nimittely Härnäminen Lällättäminen Vaatteiden, hiusten ym. kommentointi	 Psyykinen kiusaaminen Uhkailu Manipulointi Kiristäminen Ilveily, ilmeily Poissulkeminen Leikin sääntöjen muuttaminen Selän takana puhuminen Puhumatta jättäminen
---	--	--

2.2. Häirintä, loukkaava toiminta ja ulkopuolelle jättäminen

Häirintä voi ilmetä varhaiskasvatuksessa leikkien sotkemisena ja häiritsemisenä, tönimisenä, tuuppimisena, lyömisenä, nipistelynä, päälle puhumisena, huutamisenä, nimittelynä tai esimerkiksi lapsen henkilökohtaisten rajojen rikkomisena. Häirinnäksi voidaan kokea myös toiminta, joka ei ole tarkoituksellisesti kohdistettu muihin. Esimerkiksi lapsi voi hermostuksissaan huutaa ja heittää tavaroitaan, minkä muut lapset voit kokea heihin kohdistuvana häirintänä.

Loukkaava toiminta voi ilmetä lapsiryhmässä esimerkiksi loukkaavana puheena, ilkeilynä, selän takana puhumisena tai esimerkiksi ulkonäön, taitojen tai ominaisuuksien arvostelemisena. Myös loukkaaminen voi olla tahatonta tai tarkoituksellista. Lapsi voi kokea loukkaavina esimerkiksi lapsen ulkonäköä, ominaisuuksia tai taitoja kommentoivat puheet, vaikka niitä ei olisi tarkoitettu loukkaaviksi.

Ulkopuolelle jättämisellä viitataan toimintatapoihin, jotka estävät lasta pääsemästä mukaan vertaisryhmän toimintaan. Tämä voi ilmetä leikistä ulos jättämisenä, lapsen aloitteiden ja mielipiteiden ohittamisena, vähättelynä, torjuntana tai eristämisenä. Lasta saatetaan suoraan kieltää tulemasta mukaan yhteiseen toimintaan tai lapselle voidaan määrätä leikeissä rooli, joka ei mahdollista täysivertaista osallisuutta muiden tavoin. Ulkopuolelle

¹² Repo 2015, s.80

jättäminen voi ilmetä myös siten, että tekeminen valitaan niin, ettei tietyn lapsen ole siihen mahdollista osallistua.

Toistuva, tietoinen ja samaan tai samoihin lapsiin kohdistuva häirintä, loukkaava toiminta tai ulkopuolelle jättäminen täyttää kiusaamisen tunnusmerkit. Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa häiritsevä ja loukkaava käytös, sekä tilanteet, joissa lapsi jää ulkopuolelle. Lapsille opetetaan toisten huomioimista, mukaan ottamista sekä omien ja muiden lasten rajojen asettamista. Loukkaavaan toimintaan puututaan varhain välttäen lasten leimaamista kiusaajiksi tai kiusatuiksi. Ulkopuolelle jättäminen on varhaiskasvatusikäisillä yleisin kiusaamisen tapa.¹³ Turun varhaiskasvatuksessa tavoitteena on panostaa siihen, että kaikki otetaan mukaan eikä kukaan jää yksin.

¹³ Ks. Esim. Repo 2015, Kirves & Sajaniemi 2012

3 Ennaltaehkäisevä työ

Kiusaamisen ennaltaehkäisy on aloitettava lapsiryhmän tasolta. Lapsiryhmään luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa jokainen tuntee olevansa tärkeä osa ryhmää. Kasvatushenkilöstön tulee aktiivisesti panostaa ryhmäytymiseen ja auttaa lapsia sosiaalisten taitojen harjoittelussa. Ryhmäytymisellä tarkoitetaan tutustumisen, ryhmän me-hengen ja ryhmään kuulumisen tunteen luomista ja ylläpitämistä.¹⁴

Mitä aiemmin kiusaamisen ehkäisy ryhmässä aloitetaan, sitä tehokkaampaa se on. Kiusaamisen ehkäisyssä ennakkoinnilla on jopa suurempi merkitys kuin puuttumisella jo alkaneeseen kiusaamiseen.¹⁵ Työskentelyn kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee olla suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja jatkuvaa. Jotta työskentely voi onnistua, on varhaiskasvatushenkilöstön ja huoltajien yhdessä sitouduttava sovittuihin toimintatapoihin ja yhteisöllisyyteen perustuvaan toimintakulttuuriin.¹⁶ Kiusaamisen ehkäisyyn kivijalkana on lapsen kaikinpuolinen hyväksyminen ja kunnioitus. Lapsen rankaiseminen ei ole osa kiusaamisen ehkäisyä.¹⁷

3.1. Henkilöstön toiminnan merkitys

Aikuisilla on aina vastuu lasten hyvinvoinnista. Kiusaamisen ehkäisyyn kannalta vastuu on niin yksittäisen lapsen kuin koko ryhmän hyvinvoinnin osalta.

Kiusaamista ja häirintää tapahtuu eniten ulkoilussa ja vapaan leikin tilanteissa, joissa aikuisen rooli on vähäinen. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että henkilöstö on mukana lasten leikeissä ja havainnoi lasten toimintaa aktiivisesti.

Aikuiset tutustuvat lapseen havainnoimalla, kuuntelemalla ja olemalla läsnä

Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja turvallisen ilmapiirin kannalta on erityisen tärkeää, että henkilöstö tutustuu ryhmän lapseen. Tutustuminen tapahtuu lapsia havainnoimalla, heidän toimintaansa, leikkejä ja mielenkiinnon kohteita seuraamalla sekä vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Vuorovaikutukseen panostaminen on keskiössä kasvatushenkilöstön toiminnassa. Henkilöstö luo luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta jokaiseen lapseen kuuntelemalla ja olemalla läsnä. Jokaisen lapsen yksilöllinen kohtaaminen päivän aikana vahvistaa

¹⁴ Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023

¹⁵ Douvlos 2019

¹⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018

¹⁷ Repo 2015

luottamusta lapsen ja aikuisen välillä. Hyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja aikuisten välillä ovat kaiken ryhmän toiminnan perusta. Lämmin vuorovaikutus ja aikuisen aito kiinnostus tuo lapsille turvallisuuden tunteen, mikä on oppimisen edellytys.

Henkilöstön asenne ja arvot ovat keskeisessä asemassa kiusaamisen ehkäisyssä. Lapset ja nuoret ovat kuvanneet heille läheisiä kasvattajia sekä hyviä työntekijöitä ”vähän enemmän” asenteen kautta. Vähän enemmän- asenteen omaavat aikuiset näyttäytyvät lapsille aidosti välittävinä. Tämä näkyy oikein ajoitettuina pieninä eleinä, myötätuntoisina ja rohkaisevina katseina, lohduttavina sanoina tai vesilasin tarjoamisena sopivalla hetkellä. Nämä ovat pieniä asioita, jotka eivät ole resursseista kiinni.¹⁸

”Auttaa ja kuuntelee, jos on joku ongelma. Tukee ja tekee pieniä asioita ja eleitä, mitkä näyttävät, että välittää eikä pelkäästään tee vaan työtään.”¹⁹

Myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen

Yksi kiusaamista ennaltaehkäisevä tapa on myönteisen käyttäytymisen edistäminen lapsiryhmässä, erityisesti kehumisen ja kannustamisen keinoin. Se mihin ryhmässä kiinnitetään huomiota, vahvistuu ja kasvaa. Usein arjen tilanteissa puututaan negatiiviseen ja häiritsevään käyttäytymiseen, mutta tärkeää on huomioida enemmän myönteistä käyttämistä, yrittämistä, onnistumista ja arjen hyviä tekoja. Hyvä nyrkkisääntö on, että yksi kielteinen huomio edellyttää viittä myönteistä. Puhutaan 1:5 säännöstä, mikä pätee myös aikuisiin.²⁰

Vinkkejä työkaluista:

- **Kartoita kehut***
- **Myönteisen kohtaamisen harjoitus***
- **Myönteisen käyttäytymisen suunnitelma***
- **Oppimisentarina***
- **Sosiogrammi***

¹⁸ Ruutu 2019

¹⁹ Ruutu 2019

²⁰ Neitola 2024

Kehuminen hyvästä käyttäytymisestä usein vähentää ei-toivottua toimintaa. Myönteistä palautetta annetaan lapsille usein liian vähän. Kehumisella on oikein käytettynä myönteisiä seurauksia lapsen oppimiseen ja siihen liittyviin tunteisiin sekä käyttäytymisen. Kehumisen tulee olla aitoa ja oikea-aikaista, mielellään välittömästi tilanteen jälkeen. Kehuun ei tule yhdistää moitetta, eli ei ensin kehua ja sitten todeta epäonnistumista. Esimerkiksi ”kylläpä sinä puit hienosti itse, mutta huomaatko, että kaikki muut ovat jo ehtineet ulos.”

3.2. Ryhmäytyminen ja me-henki

Aikuisten ja lasten välinen lämmin suhde on yhteydessä ryhmän toimintakulttuurin muotoutumisessa kiusaamisen vastaiseksi. Tästä syystä tutustumiseen, ryhmäytymiseen ja me-hengen luomiseen tulee panostaa. Tutustumisvaiheessa tuettu leikki on erityisen tärkeää. Kun ryhmän me-henki on vasta muotoutumassa, aikuisten tulee olla vahvasti ohjaamassa ryhmää ja leikkejä. Tunne-, vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitojen opettaminen ja harjoittelu ovat keskeinen osa varhaiskasvatuksen sisältöjä ja osa arjen toimintoja. Lapset harjoittelevat vuorovaikutusta vertaisten kanssa aidoissa leikitilanteissa aikuisen tuella. Ryhmäytymisen kivijalkana on lasten osallistaminen yhteiseen tekemiseen, ryhmän kokoontumiset, yhteiset leikit ja säännöt sekä aikuisten yhteistyö.²¹

²¹ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018

Ryhmäytymisellä tarkoitetaan tietoista ryhmän jäsenten keskinäisen vuorovaikutuksen, luottamuksen ja toisten tuntemisen kehittämistä ja tukemista. Ryhmäytymisen tarkoituksena on edistää toisten tuntemista niin, että lapsi tuntee olonsa ryhmässä mukavaksi ja turvallisiksi, hän voi olla vapaasti, ilmaista mielipiteitään, yrittää ja välillä erehtyä. Ryhmäytymisen on edellytys kannustavan oppimisympäristön syntymiselle. Toimiva ja turvallinen ryhmä alkaa muodostumaan, kun lapset tuntevat toisensa ja jokainen kokee olevansa tärkeä osa ryhmää. Toimintakauden alku on merkittävä vaihe ryhmän turvallisuuden muodostumiselle ja ryhmäytymiseen sekä tutustumiseen on varattava aikaa. Ryhmän tutustuminen onnistuu hyvin vaihtuvissa pienryhmissä, joissa syntyy useita kahdenkeskisiä kontakteja. Näin lapsi saa mahdollisuuden löytää ryhmästä niitä lapsia, joiden kanssa vuorovaikutus sujuu hyvin ja oma olo tuntuu luontevalta.

Henkilöstön on tärkeää arvostaa lapsia ja auttaa heitä arvostamaan toisiaan. Tärkeä osa arvostuksen, turvallisuuden ja luottamuksen rakentamista erilaisten yhteisten leikkien lisäksi on auttaa lapsia ratkomaan vuorovaikutustilanteissa keskinäisiä erimielisyyksiä luovasti ja rakentavasti. Pelit, leikit ja yhteinen tekeminen edistävät ryhmän vuorovaikutusta ja me-hengen syntymistä ja näiden avulla lapsille tarjotaan myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta.

Henkilöstön tehtävänä on vahvistaa jokaisen lapsen ryhmään kuulumisen tunnetta ja varmistaa, että jokainen lapsi otetaan mukaan. Aikuisten toiminta vaikuttaa ryhmän yhteenkuuluvuuteen ja myönteiseen vuorovaikutukseen, tunteiden ilmaisuun ja toisten huomioonottamiseen ja kunnioittamiseen. Tutkimustulosten mukaan yhteisöllisyyden tunteen kehittyminen lapsiryhmässä voi kestää useita kuukausia. Myös aina kun ryhmään tulee uusi lapsi tai aikuinen, ryhmän dynamiikka ja rakenne muuttuu. Me-hengen rakentaminen ja yhteisöllisyyden tukeminen edellyttää näin ollen tietoista ja jatkuvaa kehittämistä koko toimintakauden ajan.²²

Vinkkejä työkaluista:

- Leikin- ja leikkikaverin arvonta *
- Leikkipistetaulukko*
- Päiväkotirauha
- Ulkoilun havainnointi*
- Tasa-arvokävely *

²² Ks. esim. Koivula 2010; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2024.

Ryhmän pelisäännöt

Ryhmän säännöt laaditaan, jotta kaikilla olisi hyvä ja turvallinen olla ryhmässä. Pelisäännöt koskevat varhaiskasvatuksen toiminnassa olevia henkilöitä ja ovat voimassa kaikkien toimintojen aikana. Säännöt käydään lasten ja työntekijöiden kanssa läpi keskustellen ja niitä voidaan täydentää ryhmässä.²³ Ryhmän pelisäännöt voidaan tiivistää kolmeksi lyhyeksi säännöksi:

Pidä huolta!	Anna rauha!	Ehän satuta!
<ul style="list-style-type: none">• Itsestä• Kaverista• Tavaroista• Ympäristöstä	<ul style="list-style-type: none">• Leikkirauha• Leporauha• Ruokarauha• Puhumisrauha	<ul style="list-style-type: none">• Sanallisesti• Fyysisesti

Säännöt tulee käydä lasten kanssa läpi niin, että kaikki ymmärtävät niiden merkityksen. Säännöt pitää kuvittaa, sekä hyödyntää apuna draamaa tai kirjallisuutta, jotta lapset varmasti ymmärtävät, mistä on kysymys. Lapsille on tärkeää tehdä selväksi se, ettei sääntöjä saa rikkoa ja sopia yhteiset käytännöt, miten ryhmässä toimitaan, jos huomataan, ettei yhteisiä sääntöjä ole noudatettu. Jotta lapset oppivat säännöt ja toimivat niiden mukaan, tulee sääntöjä ja yhteisiä sopimuksiin toistaa arjessa sekä palata yhteisiin sääntöihin säännöllisesti.

3.3. Lasten sosiaaliset taidot

Varhaiskasvatus on usein ensimmäinen toimintaympäristö, jossa lapsi harjoittelee toimimista vertaisryhmässä.²⁴ Toimiakseen vertaisryhmässä ja solmiakseen kaverisuhteita lapsi tarvitsee sosiaalisia taitoja. Lasten sosiaaliset taidot (mm. empatia, itsesäätely, kommunikatio, ryhmään liittymisen taidot) ovat yhteydessä ryhmässä esiintyvään kiusaamiseen.

Kiusaamista ennaltaehkäisevää toimintakulttuuria varhaiskasvatuksessa rakennetaan opettamalla sosiaalisia taitoja lapsiryhmässä tavoitteellisesti ja systemaattisesti. Harjoittelu ei ole vain materiaalien käyttöä osana erillisiä tuokioita, vaan taitoja harjoitellaan joka

²³ Turun esiopetussuunnitelma 2023

²⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018

päivä ryhmän arjessa eri tilanteissa.²⁵ Kaikille lapsille annetaan ohjausta vertaissuhteissa toimimisessa ja muiden huomioon ottamisessa. Tilanteissa, joissa lapsella on vaikeuksia toimia ryhmässä, aikuisen rooli lasten vertaissuhteiden tukijana korostuu entisestään.

Empatia

Empatia on kykyä ymmärtää toisen ihmisen tunteita ja asettaa itsensä toisen henkilön asemaan. Lapsen kokemus siitä, että hän on saanut osakseen empatiaa, kehittää hänen empatiakykyään. Empatia on merkittävä tunnetaito, jota voidaan oppia ja empatiataidot kehittyvät vielä aikuisiälläkin. Empatiataidot lisäävät vuorovaikutustaitoja ja auttavat ihmissuhteiden muodostamisessa. Varhaiskasvatuksessa lapsi kohdataan empaattisesti ja häntä tuetaan vastavuoroisten vertaissuhteiden rakentamisessa. Lapseen ja hänen tunteisiinsa tulee suhtautua myötätunnolla ja lämmöllä, lapsen rinnalla pysytään haastavienkin tunteiden ja tilanteiden aikana.²⁶

Varhaiskasvatuksessa toimitaan PACE- asenteen (playfulness, acceptance, curiosity, empathy) mukaisesti. PACE- menetelmän avulla henkilöstö kykenee luomaan turvallisen ja empaattisen yhteyden lapseen. Se on tapa kohdata lapsia, huoltajia ja toisia työntekijöitä hyväksyvästi ja empaattisesti.²⁷

Vinkkejä työkaluista:

- Empatian lisääminen luontoa ja eläimiä kohtaan*

Empatiataitoja voidaan vahvistaa:

- aikuisen esimerkillä: lapsi, joka kohdataan myötätunnolla, oppii empatiaa.
- tunteita sanoittamalla: omien tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen helpottaa myös muiden tunteiden ymmärtämistä.
- monipuoliseen kirjallisuuteen tutustumalla: mielikuvitus mahdollistaa eläytymisen kirjan hahmojen tunteisiin ja tilanteisiin.

²⁵ Repo 2015

²⁶ Ahonen 2017

²⁷ Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2024

Itsesäätelytaidot

Itsesäätelytaidot ovat lapsen kykyä säädellä omia tunteitaan, käyttäytymistään ja kognitiivista toimintaansa tilanteen vaatimalla tavalla. Tunteiden säätelyyn liittyy kyky tunnistaa omia tunteita sekä ilmaista niitä tavalla, joka huomioi muut ihmiset. Omien tunteiden säätely on yhteydessä kykyyn säädellä omaa käyttäytymistä. Taito säädellä omaa käyttäytymistä, tunteita ja kognitiivista toimintaa kehittyy yksilöllisesti ja tämä kehitys on yhteydessä aivojen kehitykseen. Itsesäätelytaitojen tukemisen keskiössä on lasten tunteiden oikeaksi vahvistaminen. Lapselta sallitaan kaikki tunteet, mutta ei kaikkea käyttäytymistä. Lasta ei jätetä yksin tunteen kanssa, sillä lapsi tarvitsee aikuisen tukea tunteiden käsittelyyn ja kanssasäätelyyn, jotta hänen itsesäätelytaitonsa voivat kehittyä.²⁸

Lapsen itsesäätelytaidot kehittyvät kehityskausittain eikä taitojen kehitystä voida nopeuttaa, mutta sitä voidaan tukea. Lapselta ei voida olettaa taitoja, joihin hänellä ei vielä ole valmiuksia. Tukemalla lapsen kognitiivista säätelyä (esim. tarkkaavaisuutta, toiminnanohjausta ja ongelmanratkaisukykyä), vahvistetaan myös tunnesäätelyn kehitystä. Vastaavasti oppiessaan säätelämään tunteitaan, lapsi pystyy paremmin sitoutumaan tarkkaavaisuutta vaativiin puuhiin. Lapsi, joka pystyy säätelämään itseään, kannattelee tiedostamattaan myös ryhmän muiden lasten toimintoja (itsesäätelyä, vuorovaikutustilanteita, sitoutumista toimintaan, vuoron odottamista ja oppimista).²⁹

Vinkkejä työkaluista:

- Lohikäärmeen hengitysharjoitus*
- Muksuoppi
- Tunteiden hallintataulu*
- Folkhälsanin tunnetaitomateriaali*

²⁸ Ahonen 2017

²⁹ Veijalainen 2020

Itsesäätelytaitoja voidaan harjoitella

- sääntöleikkien avulla (tarkkaavaisuus, työmuisti, toiminnan säätely)
- lukemalla (keskittyminen, rauhoittuminen, kielenkehitys)
- lämpimällä vuorovaikutuksella (turva, myötätunto, kannattelu, tunteiden sanoittaminen)
- yhteiset rajat ja säännöt (ponnistelu sekä vaatimusten ja epämukavuuden sietäminen)

Kaveri- ja tunnetaidot

Yhdessä leikkiessä lapset harjoittelevat vuorovaikutusta sekä toisten tunteiden ja ajatusten huomioon ottamista. Kyky ymmärtää ja tunnistaa muiden tunteita ja tavoitteita kehittyy vähitellen. Tunnesäätelytaitoja tulee harjoitella säännöllisesti kaikkien lasten kanssa. Pienet lapset tarvitsevat vielä paljon aikuisen tukea ja mallia, jotta he oppivat toimimaan oikeudenmukaisesti ja kohtelemaan ihmisiä tasavertaisesti.

Ihmissuhteisiin liittyy monia hankalia tilanteita, joissa tunnemme häpeää, kateutta tai ulkopuolisuutta. Tunnetaitojen kehittymisen myötä, lapsi oppii hyväksymään nämä tilanteet sen sijaan, että kokisi ne uhkana. Myös kaveritaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsen käytöksessä vahvistuvat ne toimintamallit, joihin aikuiset kiinnittävät huomiota.³⁰

Vinkkejä työkaluista:

- Eläinlasten elämää
- Kaveritaidot-kuvakortit*
- Lasten itsearviointi- materiaali*
- Lapsen päiväkotipäivä*
- Molli-sarja
- Papunet tunnetaidot
- Piki-sarja
- Värinautit
- Ympyräiset: Heko Kroko kiusaa

³⁰ Pöyhönen & Livingston 2021

Kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelun keinoja

- osallistutaan lasten leikkeihin ja ohjataan leikkejä
- mallinnetaan vuorovaikutustilanteita
- kehdutaan toivottua käytöstä
- opetetaan oikeita käytösmaalleja: sano kiitos, pyydä lupaa, kutsu leikkiin
- harjoitellaan leikkien ja pelien avulla: säännöt, oman vuoron odottaminen, häviäminen ja pettymyksen sietäminen
- tuetaan draaman keinoin esim. käsinuket ja pöytäteatteri: eläytyminen, mielikuvitus, empatia
- harjoitellaan ongelmanratkaisutaitoja: määritellään ensin ongelma ja pohditaan lasten kanssa ratkaisua ongelmaan kolmesta näkökulmasta: turvallisuus, reiluus, miltä ratkaisu tuntuu. aikuisen pohdinta mallintaa ongelmanratkaisua lapsille

4 Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

Kasvatushenkilöstön tulee puuttua kaikkiin kiusaamis- ja häirintätilanteisiin välittömästi ja johdonmukaisesti. Aikuisten aidolla läsnäololla ja systemaattisella puuttumisella on suuri vaikutus varhaiskasvatuksessa esiintyvään kiusaamiseen. Lasten nähdessä, että henkilöstö suhtautuu kiusaamiseen vakavasti ja puuttuu tilanteisiin, tämä vähentää ja ennaltaehkäisee jo itsessään kiusaamista.³¹

Aikuisen on tärkeää olla läsnä lasten keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa, jotta hän voi tehdä havaintoja siitä, mitä taitoja lapsi vielä tarvitsee ja opettaa näitä mm. tukemalla leikkejä. Ryhmässä on hyvä tehdä alusta asti tavanomaiseksi toimintatavaksi aikuisen läsnäolo ja osallistuminen lasten leikkeihin. Ryhmässä, jossa lapset ovat tottuneet olemaan keskenään, koetaan aikuisten läsnäolo ei toivottuna ja toiminta lakkaa tai siirtyy muualle, kun aikuinen tulee paikalle.³²

³¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018; Kirves & Stoor-Grenner 2011; Haapsalo ym. 2020

³² Repo 2015

4.1. Turun varhaiskasvatuksen malli

Turun kaupungin varhaiskasvatuksessa kiusaamiseen puututaan oheisen mallin mukaisesti:

Mukaillen Haulisto 2023 ³³

Kun ryhmässä havaitaan kiusaamista, häirintää tai toimintaa, jossa toisen toiminta koetaan loukkaavaksi, selvitetään ensin kokonaistilanne. Kasvatushenkilöstö keskustelee havainnoistaan ja jakaa tietoa tapahtuneesta. Oman tiimin lisäksi voi olla tarpeen kysyä myös muulta kasvatushenkilöstöltä heidän havainnoistaan, jotta tietoa kokonaistilanteesta saadaan mahdollisimman laajasti kerättyä.

Huomio tulisi aina ensin kiinnittää kiusatuksi, satutetuksi tai loukatuksi tulleeeseen osapuoleen. Aikuisen tulee ilmaista väärin kohdelluksi tulleelle lapselle, että on tapahtuneesta paheillaan ja vakuuttaa, että tilanne käsitellään. Myös kiusaajalle osoitetaan empatiaa, kerrotaan, kun hän toimii väärin ja muistetaan, että lapsi ei ole paha. Jatkuvan kieltämisen ja torumisen sijaan opetetaan lapselle oikeanlainen tapa toimia.³⁴ Kasvatushenkilöstön on tärkeää nähdä toiminnan taakse, miksi lapsi toimii tietyllä tavalla. Erityisesti tulee pohtia ja suunnitella aikuisten toimintaa siten, että lapsi voi oppia uusia toimintamalleja.

Lasten kanssa keskustelemalla varmistetaan, että kaikki osalliset voivat kertoa oman kokemuksensa tilanteesta. Tilanteen selvittelyn apuna voi hyödyntää kiusaamiskyselyä (liite 1). Ryhmän yhteisiä toimintatapoja kerrataan ja niistä keskustellaan yhdessä. Keskustelemalla ja pysähtymällä tilanteen äärelle tehdään selväksi, että kiusaaminen, häirintä ja toista loukkaava toiminta ei ole milloinkaan hyväksyttävää.

Jälkiselvittelyssä kaikki osapuolet pääsevät kertomaan oman näkemyksensä tapahtuneesta. Ketään ei leimata, vaan kaikkia kunnioitetaan ja kuunnellaan oman riitansa ja sen ratkaisun asiantuntijana, ikätaso huomioiden. Kasvatushenkilöstö ei tule tilanteeseen tekemään johtopäätöksiä siitä mitä on tapahtunut, vaan tukee lapsia toistensa kuuntelemisessa ja ohjaa heitä yhdessä keksimään ratkaisun tilanteeseen. Lapsia ei vaadita pyytämään toisiltaan anteeksi, eikä tilannetta voida pitää käsiteltynä vain mikäli lapsi on pyytänyt toiselta anteeksi.

Tärkeä osa kiusaamiseen puuttumista on seuranta. Ryhmässä seurataan jatkuuko vastavanhainlainen käytös toimenpiteistä huolimatta.³⁵ Kiusaamistilanteiden kirjaamiseen käytetään Selvitys kiusaamiseen tai häirintään liittyvästä tilanteesta lomaketta (liite 2). Johtaja huolehtii täytetyn lomakkeen arkistoinnista. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan toimenpiteet, joilla tuetaan lapsen vuorovaikutustaitojen kehitystä. Tarvittaessa ollaan yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan tai esiopetuksen kuraattoriin, jotka voivat tarjota lisätukea ja ohjausta.

³⁴ Repo 2015; Kirves & Stoor-Grenner 2011

³⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018

Jos kiusaaminen, häirintä tai loukkaava käytös jatkuu, tulee kasvatushenkilöstön pohtia omia toimintatapojaan ja ryhmän toimintakulttuuria uudelleen. Ryhmässä selvitetään, mikä mahdollistaa kiusaamisen ja tehdään tarvittavat muutokset toimintaympäristöön. Tarvittaessa tilannetta voidaan käsitellä huoltajien kanssa palaverissa, jossa keskustellaan mahdollisista ratkaisuista ja sitoudutaan yhteiseen toimintaan kiusaamisen lopettamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Lapsiryhmän kanssa seuranta voidaan tehdä keskustelemalla kiusaamisen eri muodoista ikätasoisesti. Lisäksi kiusaamista voidaan pyrkiä vähentämään ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä (kts. luku 2).

Lapsen väkivaltainen tai aggressiivinen käytös ei välttämättä ole kiusaamista, vaan voi johtua siitä, ettei lapsella ole tarvittavia taitoja tilanteessa toimimisessa. Lapsen väkivaltainen tai aggressiivinen käytös saa usein aikaan kasvattajassa voimakkaita tunteita. Jos kasvattaja itse on voimakkaiden tunnereaktioiden kourissa, ei hän pysty tarjoamaan lapselle empatiaa ja auttamaan tätä tunteiden kohtaamisessa. Aikuisen onkin tärkeää rauhoittaa itsensä tilanteissa. Lapsen toiminta ei muutu, ellei kasvattaja toimi toisella tavalla. Viimeisimpänä keinona, jos vuorovaikutukselliset ja ennakoivat keinot eivät riitä ja lapsi on vaaraksi itselleen tai toisille, voidaan joutua käyttämään lapsen fyysistä rauhoittamista. Turulla on erillinen ohjeistus, miten toimia lapsen fyysisen rauhoittamisen tilanteissa.

5 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän päivittäisen yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyössä pyritään hyvään vuorovaikutukseen, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioitus, luottamuksellisuus, avoimuus ja dialogisuus. Se turvaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä edistää luottamusta henkilöstön ja huoltajien välillä. Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.³⁶

Aito ja läsnä oleva kohtaaminen on huoltajien ja ryhmän henkilöstön välillä äärimmäisen tärkeää. Huoltajien tulee tulla kuulluksi, jotta heille välittyy tunne siitä, että heitä ja heidän mielipiteitään arvostetaan. Arvostetuksi tulemisen tunne on tärkeää juuri tilanteissa, joissa on näkemyseroja. Mikäli arvostus puuttuu, voi tunne jäädä kaihertamaan mieltä ja on omiaan nostattamaan negatiivisen palautteen antamista vähäisistäkin syistä. Henkilöstön tuleekin huolehtia, ettei huoltajan puheeksi ottamaa huolta, esimerkiksi mahdollisesta kiusaamisesta, kumota vääräksi ilman tilanteen selvittämistä. Kuunteleminen ja mahdollisimman neutraali oman tulkinnan esittely osoittaa huoltajalle, että ryhmän henkilöstö on valmis puntaroimaan ryhmän toimintaa palautteen pohjalta. Sensitiivisyys huoltajien kanssa tukee rakentavan vuorovaikutuksen syntyä perheen ja henkilöstön välille.³⁷

Huoltaja ei välttämättä tiedä millainen asema lapsella ryhmässä on, sillä hän ei näe lapsensa toimivan vertaisryhmässä. Siksi asiasta on tärkeää puhua avoimesti huoltajien kanssa. Kiusaaminen aiheuttaa aina voimakkaita tunteita, myös huoltajissa. Jos lasta kiusataan, saattaa se aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta. Jos taas lapsi on kiusaaja, voi se aiheuttaa esimerkiksi häpeää. Huoltaja saattaa tuntea myös syyllisyyttä tilanteesta ja yrittää kielittää asian kokonaan. Koska kiusaamiseen liittyy paljon tulkintoja, on turvallista kertoa siitä, mitä on tapahtunut ja millaisia tekoja lapsen on kohdistunut tai millaisia tekoja hän on kohdistanut muihin.³⁸

³⁶ Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2024

³⁷ Ahonen 2023

³⁸ Repo 2015

Kun yhteistyö huoltajien kanssa aloitetaan jo ennen kuin kiusaamis- ja häirintätilanteita ilmenee, sitouttaa se huoltajat kiusaamisen ehkäisyyn ja rakentaa toimivia käytäntöjä kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyöhön myös kiusaamistilanteisiin. Seuraavaa Huoltajan huoneentaulua voi käyttää keskusteluissa huoltajien kanssa esim. vanhempainilloissa tai muissa kohtaamisissa.

5.1. Huoltajan huoneentaulu

Opeta lapselle ystävällistä käyttäytymistä ja toisten huomioimista.

Keskustele lapsesi kanssa hänen kaverisuhteistaan.

Puhukaa kiusaamisesta ja sen muodoista myös kotona.

Jos lapsi kertoo kiusaamisesta tai huomaat kiusaamista päiväkotiryhmässä, kerro asiasta henkilökunnalle.

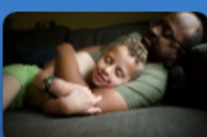
Ole lapsen tukena ja kerro, että aikuiset selvittävät asian ja auttavat lapsia. Rohkaise lasta puhumaan tilanteesta.

Henkilökunta selvittää asiaa päiväkodissa ja pitää sinut ajan tasalla asian käsittelyn suhteen.

Jos oma lapsesi on osallistunut kiusaamiseen, ole hänen tukena asian selvittelyssä päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Muista, että lapset opettelevat sosiaalisia taitoja ja tarvitsevat siinä tukena aikuisia sekä kotona että päiväkodissa.

5.2. Malli huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä

Tässä luvussa on kuvattu malli huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön kiusaamis- ja häirintätilanteiden ennaltaehkäisemiseksi, niihin puuttumiseksi sekä toimenpiteiden vaikutavuuden seuraamiseksi.

Ennaltaehkäisevä työ

- Kun lapsi aloittaa uudessa ryhmässä, kerro, miten ryhmässä ennaltaehkäistään kiusaamista ja tuetaan lasten kaverisuhteita.
- Kannusta huoltajia ottamaan rohkeasti yhteyttä matalalla kynnyksellä, mikäli he havaitsevat lapsellaan kiusaamiseen viittaavia merkkejä, esimerkiksi muutoksia lapsen käytöksessä tai toistuvaa haluttomuutta lähteä päiväkotiin.
- Käy huoltajien kanssa säännöllisesti vuoropuhelua, millaisia vertaissuhteita lapsella on ryhmässä.
- Kerro huoltajille, miten kotona voidaan tukea lapsen vertaissuhteiden ja kaveritaitojen sekä tunnetaitojen vahvistumista.
- Kohtele kaikkia perheitä tasavertaisesti ja kunnioittaen perheiden näkemyksiä ja toiveita.
- Esittele kiusaamisenehkäisyn suunnitelmaa huoltajien tilaisuuksissa korostaen, miten huoltajat voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa ryhmässä ilmenevään häirintään tai kiusaamiseen.

Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

- Ilmoita päiväkodin johtajalle tilanteesta ennen kuin otat sen puheeksi huoltajan kanssa (ks. kiusaamiseen ja häirintään puuttumisen malli)
- Ota kiusaamistilanteet puheeksi huoltajan kanssa, ja etsi tilanteeseen yhdessä ratkaisuja.
- Mikäli huoltaja tuo esiin huolen mahdollisesta kiusaamisesta, ota huoltajan huoli vastaan sensitiivisesti, ymmärtäen, vakavasti ottaen ja avoimin mielin.
- Jätä huoltajalle kokemus kuulluksi tulemisesta.
- Puhu huoltajan kanssa vain heidän oman lapsensa asioista. Älä nimeä kiusaajaa tai mahdollisia kiusattuja lapsia ryhmässä.
- Selitä huoltajalle, että kiusaamistilanne selvitetään päiväkodissa, joten kotona ei pidä rangaista lasta tapahtuneesta tai kysyä toistuvasti kiusaamisesta.

Seuranta ja jatkotoimet

- Keskustele huoltajan kanssa ja kerro, miten kiusaamistilanteeseen on puututtu ja miten edetään.
- Kannusta huoltajaa seuraamaan tilannetta ja lapsen hyvinvointia sekä ilmoittamaan, mikäli epäilee, että kiusaaminen jatkuu.
- Tarjoa huoltajalle mahdollisuutta keskusteluun perheneuvolan tai sosionomin kanssa.

6 Lähteet

Ahonen, L. 2023. Tiimin voima varhaiskasvatuksessa

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet

Cacioppo, Stephanie & Grippo, Angela & London, Sarah & Goossens, Luc & Cacioppo, John. (2015). Loneliness: Clinical Import and Interventions. *Perspectives on Psychological Science*. 10. 238-249. 10.1177/1745691615570616

Douvlos. 2019. Bullying in preschool children. *Psychological Thought*. 12 (1), 131–142.

Esiopetussuunnitelman perusteet

Haapsalo, T., Kirkkopelto, K., Kauppila, E., Nousiainen, K., Repo, L. 2020. Meidän juttu: kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmissä. Helsinki. Lasten Keskus.

Haulisto, H. 2023

Junttila, N. 2015. Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Junttila, N. 2016. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa J. Saari (Toim.), *Yksinäisten Suomi* (s. 149–163). Gaudeamus.

Kirves, L. & Sajaniemi, N. 2012. Bullying in Early Educational Settings. *Early Child Development and Care*, 182(3–4), 383–400.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki: Folkhälsan.

Kumpulainen, K. 2015. Kiusaaminen. teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, & A. Sourander (Toimittajat), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria* (1. p. toim., Sivut 101-105). Duodecim.

Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2023. Mielenlukutaitoa! Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen. Osoitteessa: https://cdn.mll.fi/prod/2017/08/09114900/mll_mielenlukutaitoa_www-2023.pdf, luettu 29.2.2024

Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2024. Ryhmäyttäminen peruskoulussa. Osoitteessa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/ryhmayttaminen/ryhmayttaminen-peruskoulussa/>, luettu 22.3.2024

Müller, Kiti & Lehtonen, Johannes 2016. Yksinäisyys, aivot ja mieli. Teoksessa Juho Saari (toim.) Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 73–95.

Neitola, M. 2024. Konflikteista kuulumiseen ja haastavasta hallittuun - sosiaalisten ja tunteitaiteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa koulutus 7.2.2024

Olweus, D. 1993. Bullying at school: What we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Lopputraportti. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

Perusopetuslaki (628/1998)

Pöyhönen & Livingston 2021. Heko Korke kiusaa.

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitokirja – tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS-Kustannus.

Rigby, 2004.

Ruutu, P. 2019. Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen perusopetuksessa ja sairaalaopetuksen koetut vaikutukset koulunkäyntiin. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5547-4>

Tiilikainen, E. 2019. Jakamattomat hetket: yksinäisyyden kokemus ja elämän kulku. Gaudeamus.

Turun esiopetussuunnitelma 2023

Turun varhaiskasvatussuunnitelma 2024

Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

Veijalainen, J. 2020. Mitä on lapsen itsesäätely ja mitä sen kehittyminen edellyttää?. Osoitteessa: <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2020/02/07/mita-on-lapsen-itse-saately-ja-mita-sen-kehittyminen-edellyttaa/>, luettu 20.2.2024

Liitteet

Liite 1. Kiusaamiskysely

Liite 2. Selvitys kiusaamiseen tai häirintään liittyvästä tilanteesta

Kiusaamiskysely päiväkodissa

Pvm. _____

Lapsen nimi: _____

Ryhmä: _____

Kyselyn kirjanneen työntekijän nimi: _____

Onko sinulla päiväkodissa kavereita?

Kyllä Ei

Minkä nimisiä kavereita sinulla on?

Millaisesta tekemisestä pidät kavereiden kanssa?

Tiedätkö, mikä on kiusaamista?

Ovatko seuraavat asiat sinun mielestäsi kiusaamista?

- Lyöminen
- Lällättely
- Leikin ulkopuolelle jättäminen
- Nipistäminen
- Vaatteiden tai ulkonäön kommentointi
- Uhkailu
- Yllyttäminen
- Ilveily
- Joku muu, mikä: _____

Kiusataanko sinua tai muita lapsia teidän ryhmässä?

- Kyllä Ei

Kuka tai ketkä kiusaavat? Millaisissa tilanteissa kiusaamista on tapahtunut?

Oletko kertonut kiusaamisesta kenellekään?

- Kyllä Ei

Kenelle? _____

Oliko kertomisesta apua? Loppuiko kiusaaminen?

Kyllä Ei

Mitä aikuisten pitäisi tehdä kiusaamisen loppumiseksi?

Onko päiväkotiin kiva tulla? Mikä on parasta?

Mitä haluaisit tehdä tai muuttaa päiväkodissa? Lempiretkikohde? Jotain muuta sanottavaa?

Turun kaupunki
Kasvatus ja opetus
Varhaiskasvatus
2024

Salassa pidettävä

Selvitys kiusaamiseen tai häirintään liittyvästä tilanteesta

Selvityksen laatijat

Päivämäärä

Tilanteessa mukana olleet

Miten tilanne havaittiin (esim. huoltajien kautta, lapsen kertomana, henkilöstön havaitsemana)?

Tapahtuman kuvaus (mitä, missä ja milloin?)

Kasvatushenkilöstön toiminta tapahtuman aikana

Tilanteesta tiedotettu osallisten huoltajia, pvm.

Tilanteesta tiedotettu päiväkodinjohtajaa, pvm.

Miten tilannetta selvitettiin ja kuinka siihen puututtiin?

- Keskustelu mukana olleiden lasten kanssa
- Keskustelu tiimissä
- Keskustelu huoltajien kanssa
- Lapsille tehty kiusaamiskysely
- Muuta, mitä:

Kerätyn tiedon perusteella kyseessä on:

- Konflikti tai ristiriita
- Väärinkäsitys
- Häirintä
- Loukkaava toiminta
- Ulkopuolelle jättäminen
- Toistuva kiusaaminen

Tarvittavat toimenpiteet ja tilanteen seuranta

Mitä sovittiin jatkosta (esim. Miten vastaavia tilanteita ennaltaehkäistään? Miten asiaa käsitellään ryhmätasolla? Millaisia taitoja lasten kanssa harjoitellaan?)

Miten tilannetta seurataan ja arvioidaan

Seurannasta ja arvioinnista esiin nousseet asiat (päivämäärä ja kirjaukset)

Lomake toimitetaan päiväkodinjohtajalle säilytettäväksi lukitussa kaapissa. Arkistointiaika varhaiskasvatusaika + 10 vuotta.